

HÅLLBART MODE

Schyssta kläder

*Ett utbildningsmaterial från
Stilmedveten & Sveriges Konsumenter*

*stil*MEDVETEN

Schyssta kläder

I SÖMNADSFABRIKEN

SYFTE MED LEKTIONEN

Temat handlar om att få förståelse för hur arbetsförhållandena ser ut för dem som producerar våra kläder och hur detta hänger ihop med klädkedjornas slit-och-släng. Syftet med lektionen är att eleverna får utforska arbetsförhållandena i produktionen av våra kläder och hur det påverkar människorna som arbetar där. De får reflektera över och diskutera hur arbetsförhållanden påverkar kvaliteten på våra kläder. Målet är att eleven börjar tänka kring kvalitet och hållbarhet i slöjdprocessen och i sin egen modekonsumtion.

SÅ HÄR GÅR DET TILL

Det här är ett lektionsupplägg för dig som vill jobba med hållbar modekonsumtion tillsammans med din klass.

- Läs igenom handledningen och läs in dig på snabbfaktan.
- Gör eventuella förberedelser och anpassa materialet som du vill efter din grupps storlek, nivå och behov.
- Lektionen innebär att ni genomför en aktivitet i form av en övning eller workshop som knyter ihop textila material, kreativitet och hållbarhet.
- Efter aktiviteten knyter ni ihop frågeställningar och problem kring textil och hållbarhet i en diskussion där eleverna får fundera, diskutera och komma med lösningar kring problemen.
- Total tid för lektionen: 80 minuter

DET HÄR BEHÖVS

- En t-shirt till varje grupp
- Tygsaxar
- Symaskiner

AKTIVITET

Tid: 40 min

Aktiviteten går ut på att få förståelse för arbetsvillkoren i en sömnadsfabrik. Dela in eleverna i grupper om fyra elever. Varje grupp får en t-shirt.

Från och med nu är klassrummet en sömnadsfabrik där t-shirtar sys. Du som lärare är inköpare och varje grupp är en fabrik. Inköparen letar efter en fabrik som kan producera t-shirtar så snabbt som möjligt. Första steget är att varje grupp ska sprätta itu t-shirten i alla dess delar. Varje gruppmedlem får sedan ansvar för en del av t-shirten. T-shirten ska nu sys ihop, var och en har ansvar för en söm i processen. Detta ska göras på tid. Den fabrik som snabbast syr ihop t-shirten vill inköparen anställa. Kom gärna på ett pris så att tävlingen blir mer på riktigt.

DISKUSSION

Tid: 40 min

Sätt er i en ring, på stolar eller på golvet, låt alla kort berätta hur det kändes att sy under stress. Ställ frågor om upplevelsen:

- Hur kändes det här?
- Hur tror ni det är att jobba i en riktig sömnadsfabrik?
- Har ni tänkt på att en sömmerska som den vi såg i filmen kanske sytt de kläder ni har på er?
- Vad tänker ni om det?
- Om en t-shirt kostar 250 kronor, hur mycket av det tycker ni att sömmerskan borde få? (Sömmerskan får 0,4 procent av det vi betalar, i det här fallet en krona)
- Skulle ni kunna tänka er att betala lite mer för en t-shirt om ni visste att det gick direkt till sömmerskan? Varför? Varför inte?
- Diskutera hur arbetsvillkoren för de som syr våra kläder hänger ihop med klädkedjornas slit-och-släng.

Fråga om eleverna vet skillnaden mellan minimilön och levnadslön. Visa exemplet från vår hemsida på hur skillnaden mellan minimilön och levnadslön ser ut.

www.sverigeskonsumenter.se/Stilmedveten/Kategorier/Fakta/Minimilon-vs-levnadslon

FRÅGOR FÖR INDIVIDUELL BEDÖMNING

Skriv dessa frågor på tavlan för eleverna att svara på individuellt, i sin loggbok eller på ett papper att lämna in. Detta kan sedan användas för en individuell bedömning.

- Hur kändes det att sy under tidspress? Hur blev resultatet?
- Hur tror du att det är att jobba i en sömnadsfabrik?
- Vad betyder levnadslön och minimilön?
- Vilka idéer fick du under lektionen som du skulle vilja jobba vidare med?

SNABBFAKTA

Varje år köper vi i Sverige 12,5 kilo kläder och hemtextilier per person. Av dem hamnar ungefär åtta kilo i soporna. Det är slöseri med jordens resurser och produktionen tär på miljön. Till exempel behövs i genomsnitt 10 000 liter vatten för att producera ett kilo bomullstyg från planta till färdigt tyg. Detta i länder som ofta har dålig tillgång till rent vatten.

Det går åt mängder med kemikalier vid tillverkning av textilier. Syntetfibrer som akryl, polyamid (nylon) och polyester framställs av olja som förädlas i flera steg. Oljeutvinningen för med sig stora miljöproblem som utsläpp av växthusgaser och andra miljö- och hälsofarliga ämnen. De som jobbar inom textilindustrin har i många delar av världen stora problem med dåliga arbetsvillkor, löner som är allt för låga och farlig arbetsmiljö. Ett faktum som i stor utsträckning ligger bakom att vi i rikare delar av världen kan köpa så billiga kläder.

Sweatshop

En sweatshop är en benämning på låglönefabriker där arbetsvillkoren är sämre än vad som anses acceptabelt eller vad som är lagligt. Arbetarna tvingas ofta arbeta långa pass, till låga löner, i dålig arbetsmiljö och med dåliga arbetsvillkor. Barnarbete är inte ovanligt.

Textilfabriker tvingas hålla nere sina priser för att få order av de stora klädföretagen från Europa eller USA. De konkurrerar med andra fabriker både i det egna landet och i andra länder och de stora företagen kan relativt lätt flytta sin produktion från land till land för att få så billig produktion som möjligt. Konkurrensen gör att fabriker pressar ned arbetarnas löner och tummar på regler för arbetsmiljö och sociala villkor. Ofta är det förbjudet att organisera sig fackligt och arbetarna har väldigt små möjligheter att själva påverka sin situation.

Produktion av en t-shirt

Produktionen av en t-shirt i bomull är lång och problem som påverkar både människor och miljö finns längs hela kedjan. Ungefär så här ser produktionen av en t-shirt i bomull ofta ut:

Bomull - Där bomull produceras kräver mycket sol, men inte för mycket regn. Mycket av odlingen sker i regnfattiga områden vilket leder till att det går åt mycket grundvatten för bevattning. I till exempel Uzbekistan har bomullsodlingen lett till att landområden omvandlats till öken. Genetisk modifiering av bomull blir mer och mer vanligt. Då används stora mängder bekämpningsmedel som är skadliga för både människor och natur. När bomullen skördats behandlas den i flera steg. Först rensas den på föroreningar, frön och växtdelar. För att spinna bomullen till trådar behöver den tvättas, rensas, blandas, kardash och rätas ut så att fibrerna blir raka.

Vävning och stickning - Bomullstråden vävs eller att stickas till tyg. Idag används nästan alltid helautomatiska maskiner till detta. Barnarbete är mycket vanligt i detta arbetsmoment, då barn eftersom de har små och smidiga händer bättre kommer åt i maskinerna än vuxna. Tyget kan behöva rensas för att få bort det naturliga vax som täcker bomullsfibrerna. Detta görs i järnfat där tyget kokas tillsammans med en basisk lösning med väldigt högt PH-värde (vanligtvis lut) som är starkt frätande. Tillsammans med olika fetter bildar lösningen en slags lödbrände tvål. Detta är mycket hälsofarligt för arbetarna om de inte har rätt skyddsutrustning och utbildning.

Färgning - Bomullstygar är naturligt gulaktigt och måste blekas. Det görs vanligen med klor eller hypoklorit och kräver tillsats av natrium. Denna process är i längden skadlig för miljö och människor. När tyget är blekt kan det färgas. Detta görs ofta i vattenbad, där man tillsätter färgningsämnen som bomullen kan suga upp. Färgerna framställs genom olika kemiska processer, många är svavel- eller metallbaserade och kräver att fibrerna dränks i tanninsyra eller olja. Detta kräver omfattande rening av spillprodukter för att inte förstöra miljön vid utsläpp. Blekning och färgning är exempel på de "våta" processer i produktionen som på grund av de många kemikalier som används är väldigt skadligt för både närmiljön och hälsan för de som arbetar i produktionen.

Sömnad - Sömnaden av en t-shirt kan ske i en eller flera olika fabriker. Till exempel kan rygghelarna klippas ut och förberedas i Thailand, ärmarna förberedas i Bangladesh och hela tröjan sys ihop i Kambodja. I dessa fabriker handlar arbetet ofta om att producera så mycket som möjligt till ett så lågt pris som möjligt. Sällan tas hänsyn till hur stora mängder fabriken faktiskt har möjlighet att producera, vilket går ut över arbetarna. Detta leder inte sällan till övertid och ofta hindras arbetarna från att ta pauser för att undvika avbrott i produktionen. Arbetet består av enformiga uppgifter och i fabriken är det ofta dammigt, varmt och högljutt. I många fall är de som arbetar unga, utbildade kvinnor som flyttat till större städer för att arbeta i fabriken för att sedan kunna skicka pengar till sina familjer på landsbygden. Flertalet av textilarbetarna i världen är kvinnor och sexuella trakasserier är vanligt förekommande. Ett annat problem är att arbetarnas rätt att bilda fria fackföreningar ofta kränks och fackligt aktiva utsätts ofta för hot och trakasserier. Om arbetarna kan gå samman i fackföreningar och ställa krav på arbetsvillkoren skulle de ha mycket större möjligheter att påverka sin situation.

Vem får vad?

Många olika människor är inblandade i skapandet av en bomulls t-shirt. Om en t-shirt kostar 350 kronor, vem får vad av detta pris?

- 175 kronor (ca 50 %) - Klädbutiken
- 115 kronor (ca 33 %) - Klädföretaget (märket)
- 42 kronor (ca 12 %) - Produktionskostnader (t.ex. råvaror och fabriksförtjänster)
- 17 kronor och 50 öre (ca 5 %) Transport och avgifter (t.ex. tullar och skatter)
- 1 krona och 40 öre (ca 0,4 %) - Lön till sömnadsarbetare
- 14 öre (ca 0,04 %) - Lön till bomullsarbetare

Minimilön vs. levnadslön

Minimilön kallas den lägsta lönen som en arbetsgivare får ge en anställd enligt lagen. Den bestäms av landets regering. Problemet är att minimilönen ofta inte går att leva på. Levnadslön är istället en lön som räcker till mat, kläder, hyra och andra nödvändiga saker för att överleva. Tyvärr är det stor skillnad mellan minimilön och levnadslön i många länder. Här nedanför ser du skillnaden mellan minimilön och levnadslön i de vanligaste tillverkningsländerna.

Land	Minimilön		Levnadslön
Indien	476 kr	26 % av	1797 kr
Bangladesh	263 kr	11 % av	2390 kr
Sri lanka	463 kr	19 % av	2387 kr
Malaysia	1804 kr	54 % av	3323 kr
Kambodja	668 kr	25 % av	2630 kr
Indonesien	756 kr	31 % av	2455 kr
Kina	1606 kr	46 % av	3460 kr

Lästips & källor

- Från tråd till tröja, Rena Kläder 2010
- *Har modet modet att höja lönerna?* Rena Kläder, Fair Trade Center 2011
- *Bomull - en solig historia*, Gunilla Ander, Ordfront förlag 2011
- *A lost revolution?* Swedwatch 2012
- *Bomull - en ren naturprodukt?* WWF, Världsnaturfonden 2005
- *Rena Kläder - om textilindustrin* www.renklader.se/industrin

KURSMÅL

Eleven kan i denna uppgift bedömas utifrån följande kunskapskrav för betyget E/C/A i slutet av årskurs 9.

<i>ÅK 9</i>	<i>E</i>	<i>C</i>	<i>A</i>
Hur väl eleven motiverar sina val utifrån kvalitets och miljöaspekter	Utifrån syftet med slöjdarbetet och kvalitets och miljöaspekter väljer eleven tillvägagångssätt och ger enkla motiveringar till sina val.	Utifrån syftet med slöjdarbetet och kvalitets och miljöaspekter väljer eleven tillvägagångssätt och ger utvecklade motiveringar till sina val.	Utifrån syftet med slöjdarbetet och kvalitets och miljöaspekter väljer eleven tillvägagångssätt och ger välutvecklade motiveringar till sina val.
Hur väl eleven visar på sambanden mellan form, funktion och kvalitet	Eleven kan ge enkla omdömen om arbetsprocessen med viss användning av slöjdspecifika begrepp och visar då på enkla samband mellan form, funktion och kvalitet.	Eleven kan ge utvecklade omdömen om arbetsprocessen med relativt god användning av slöjdspecifika begrepp och visar då på enkla samband mellan form, funktion och kvalitet.	Eleven kan ge välutvecklade omdömen om arbetsprocessen med god användning av slöjdspecifika begrepp och visar då på enkla samband mellan form, funktion och kvalitet.

Schyssta kläder

VEM BETALAR PRISET FÖR FÄRGEN?

SYFTE MED LEKTIONEN

Temat handlar om att få förståelse för hur arbetsförhållandena ser ut för de som producerar våra kläder och vilken miljöpåverkan produktionen har. Syftet med lektionen är att eleverna får utforska vem det är som har makten över förhållandena i textilproduktionen. De får reflektera över och diskutera hur vi kan påverka de som har makten samt hur vi kan uppmärksamma och påverka människor i vår omgivning om problemen. Målet är att eleverna börjar tänka kring kvalitet och hållbarhet och på så vis tar makten över sin modekonsumtion.

SÅ HÄR GÅR DET TILL

Det här är ett lektionsupplägg för dig som vill jobba med hållbar modekonsumtion tillsammans med din klass.

- Läs igenom handledningen och läs in dig på snabbfaktan.
- Gör eventuella förberedelser och anpassa materialet som du vill efter din grupps storlek, nivå och behov.
- Lektionen innebär att ni genomför en aktivitet i form av en övning eller workshop som knyter ihop textila material, kreativitet och hållbarhet.
- Efter aktiviteten knyter ni ihop frågeställningar och problem kring textil och hållbarhet i en diskussion där eleverna får fundera, diskutera och komma med lösningar kring problemen.
- Total tid för lektionen: 60 minuter

DET HÄR BEHÖVS

- Papper
- Pennor

AKTIVITET

Tid: 40 min

Aktiviteten går ut på att eleverna ska testa att göra något för att påverka problemen med gifter inom produktionen av våra kläder. De ska göra en aktion för att uppmärksamma de gifter som används i textilproduktionen och hur de påverkar oss och människorna som producerar kläderna, och på så sätt försöka påverka människor i sin omgivning

Dela in klassen i grupper. Varje grupp får var sitt sätt att påverka på, se uppdragen i bilagan. De olika grupperna ska skriva en debattartikel, göra en flashmob, en aktion genom gerillaslöjd eller designa en tygväska som sprider ett budskap. De får själva välja vilket problem de vill fokusera på, om det ska handla om hur gifterna påverkar miljön, de som arbetar i textilindustrin eller oss själva.

Dela gärna med er av det ni gjort och inspirera andra via Stilmedvetens hemsida: www.sverigeskonsumenter.se/Stilmedveten/Toppnavigering/dela-med-dig

DISKUSSION

Tid: 20 min

Börja diskussionen med att prata om vilka aktioner eleverna gjorde. Vilket problem från filmklippet lyfte de. Hur gick de till väga och vem riktade de sig till?

Diskutera de gifter som släpps ut i produktionen av textilier.

- Vart kommer färgen ifrån som textilier färgas med?
- Varför är det så farligt att färgerna rinner ut i vattnet?
- Hur påverkar gifterna miljön?
- Hur påverkar gifterna människorna som jobbar i produktionen?
- Hur påverkar gifterna oss?

Fortsätt med att diskutera vem det är som har makten att förändra och vem det är som bestämmer. Vem är viktigast att påverka? Företagen, butikerna eller politiker? På vilka sätt kan vi påverka företag, butiker eller politiker. Gör en lista med elevernas idéer på tavlan.

FRÅGOR FÖR INDIVIDUELL BEDÖMNING

Skriv dessa frågor på tavlan för eleverna att svara på individuellt, i sin loggbok eller på ett papper att lämna in. Detta kan sedan användas för en individuell bedömning.

- Vilken aktion var du med och gjorde?
- Vilket problem ville ni uppmärksamma och vem ville ni påverka?
- Vilka problem finns det när det gäller färgning av textilier, hur påverkar det de som producerar kläderna, miljön och oss själva?
- Vilka idéer fick du under lektionen som du skulle vilja arbeta vidare med?

SNABBFAKTA

Varje år köper vi i Sverige 12,5 kilo kläder och hemtextilier per person. Av dem hamnar ungefär åtta kilo i soporna. Det är slöseri med jordens resurser och produktionen tär på miljön. Till exempel behövs i genomsnitt 10 000 liter vatten för att producera ett kilo bomullstyg från planta till färdigt tyg. Detta i länder som ofta har dålig tillgång till rent vatten.

Det går åt mängder med kemikalier vid tillverkning av textilier. Syntetfibrer som akryl, polyamid (nylon) och polyester framställs av olja som förädlas i flera steg. Oljeutvinningen för med sig stora miljöproblem som utsläpp av växthusgaser och andra miljö- och hälsofarliga ämnen. De som jobbar inom textilindustrin har i många delar av världen stora problem med dåliga arbetsvillkor, löner som är allt för låga och farlig arbetsmiljö. Ett faktum som i stor utsträckning ligger bakom att vi i väst kan köpa så billiga kläder.

Blekning

De flesta naturfibrer är gulaktiga, så för att få vitt tyg eller för att kunna färga tyg i ljusa nyanser krävs blekning. Industritillverkade fibrer bleks också ofta eftersom det förbättrar glansen i färgen, gör färgen mer enhetlig och tar bort de sista spåren av kvarvarande restprodukter. Blekning försämrar fiberstyrkan och därmed hållbarheten i textilprodukten. Blekningen görs vanligen med klor eller hypoklorit och kräver tillsats av natrium. Denna process är i längden skadlig för miljö och människor. Det finns bättre alternativ, till exempel väteperoxid, men även detta lämnar efter sig en del mindre farliga biprodukter.

Färgning

Textiler kan färgas som fibrer, garn eller tyg. Olika fibrer har olika benägenhet att reagera med olika färgämnen, och olika färger och nyanser kräver olika typer av färgämnen. De färgbadd där textilen färgas innehåller färgämnen och hjälpkemikalier. Dessa hjälpkemikalier är olika beroende på färgmedel, vilket material som ska färgas och vilka typer av maskiner och metoder som används. Färgtid och temperatur är andra saker som skiljer sig. Hur mycket färg som används kan variera väldigt mycket beroende på färgmetod och på vilket djup färgen ska ha. Andelen färgämne som verkligen fixeras vid textilfibrerna kan variera från 60 till 98 procent, beroende på färgnings sätt, färgämnestyp och fiberslag.

Efter färgningen krävs intensiv tvättning av garnet eller tyget för att avlägsna den ofixerade färgen samt hjälpkemikalier. Färgningsprocessen är resurskrävande när det gäller vatten, energi och kemikalier. Processen resulterar i avloppsvatten som ofta innehåller mycket restfärg som kan innehålla tungmetaller. I länder med dåliga arbetsförhållanden och dåligt miljöskydd utgör färgning ett allvarligt hot mot människor och miljö.

Påverka

Flashmob - En flashmob innebär att ett stort antal människor möts på en offentlig plats, gör något oväntat och sedan försvinner. Det kan vara allt ifrån en dans till att flera hundra personer låtsas svimma för att protestera mot förhållandena i textilfabriker i Burma. Du kan göra en flashmob bara för att det är kul eller använda den för att uppmärksamma en fråga som du tycker är viktig.

Debattartikel - Många människor läser lokaltidningen och detta är ett effektivt sätt att uppmärksamma och engagera andra. Skriva en debattartikel till din lokala tidning om ett problem som engagerar dig.

Gerillaslöjd - Det är en kreativ mix av hantverk som placeras i det offentliga rummet på ett icke-förstörande vis. Gerillaslöjden är kreativ i material- och teknikanvändning, den innehåller något slags budskap och kommenterar samtida politiska eller samhällsliga händelser.

Brevbomba - Flera röster hörs mer än en så om det finns något du tycker är fel eller dåligt, ta reda på vem som har ansvar för det. Det kan vara chefen på företaget, politikern som kan påverka eller byrån som gör den störiga reklamen. Samla ett gäng kompisar och säg vad ni tycker genom att skicka en massa brev på samma gång.

Carrotmob - En Carrotmob innebär att en stor samling människor besöker en butik, en restaurang eller ett kafé som tänker extra "grönt" eller etiskt. Gruppen främjar verksamheten genom att handla där vid en viss tidpunkt. Det är alltså en motsats till bojkott och ett sätt att uppmuntra företagare som gör bra saker. Vem som helst kan anordna en Carrotmob/Morotsmob.

Hissa och dissa på nätet - Det går att påverka företag genom att använda sig av sociala medier för att få ut sitt budskap. Det finns flera lyckade exempel där den enskilda konsumenten har uttryckt sitt missnöje över något de inte tycker om och som gjort att företaget ändrat på sig. På samma sätt kan du använda din konsumentmakt för att lyfta saker som du tycker om. Ett bra exempel är att skriva på sociala medier att du bemötts trevligt eller rekommendera ett ställe där man hittar bra miljöprodukter. Detta gör att informationen sprids och fler går till det ställe du rekommenderar.

Bojkott - Att välja att köpa en sak hos ett visst företag kan ses som att rösta i ett val. Du kan välja vilka företag du vill belöna och vilka du inte vill stötta om de inte gör affärer på ett på ett schyst sätt. Du kan göra det själv, men mer effektivt blir det ju fler konsumenter som går samman. Om tillräckligt många bojkottar ett företag förlorar företaget pengar och måste ändra sig för att inte fortsätta förlora pengar.

Lästips & källor

- *Sustainable fashion and textiles: design journeys*, Kate Fletcher, Earthscan Ltd 2008
- *Kemikalier i textilier*, kemikalieinspektionen 2009
- *Gerillaslöjd: garngraffiti, diy och den handgjorda revolutionen*, Frida Arnqvist Engström, Hemslöjdens förlag 2014
- *Naturlig färgning: mat och kläder i ett kretslopp*, Lina Sofia Lundin, Natur & Kultur 2014
- *A lost revolution?* Swedwatch 2012
- *Bomull - en ren naturprodukt?* WWF Världsnaturfonden 2005

KURSMÅL

Eleven kan i denna uppgift bedömas utifrån följande kunskapskrav för betyget E/C/A i slutet av årskurs 9.

<i>ÅK 9</i>	<i>E</i>	<i>C</i>	<i>A</i>
Hur väl eleven motiverar sina val utifrån kvalitets och miljöaspekter	Utifrån syftet med slöjdarbetet och kvalitets och miljöaspekter väljer eleven tillvägagångssätt och ger enkla motiveringar till sina val.	Utifrån syftet med slöjdarbetet och kvalitets och miljöaspekter väljer eleven tillvägagångssätt och ger utvecklade motiveringar till sina val.	Utifrån syftet med slöjdarbetet och kvalitets och miljöaspekter väljer eleven tillvägagångssätt och ger välutvecklade motiveringar till sina val.
Hur väl eleven resonerar kring trender och egna erfarenheter	Dessutom tolkar eleven slöjdföremåls uttryck och för då enkla resonemang med kopplingar till egna erfarenheter samt trender och traditioner i olika kulturer.	Dessutom tolkar eleven slöjdföremåls uttryck och för då utvecklade resonemang med kopplingar till egna erfarenheter samt trender och traditioner i olika kulturer.	Dessutom tolkar eleven slöjdföremåls uttryck och för då välutvecklade resonemang med kopplingar till egna erfarenheter samt trender och traditioner i olika kulturer.

Schyssta kläder

TEXTILMÄRKNINGAR

SYFTE MED LEKTIONEN

Temat handlar om att få förståelse för hur arbetsförhållandena ser ut för dem som producerar våra kläder och hur detta hänger ihop med klädkedjornas slit-och-släng. Syftet med lektionen är att eleverna får utforska de märkningar för textilier som finns. De får reflektera över och diskutera hur vi kan påverka arbetsförhållandena och miljöproblemen. Målet är att eleven börjar tänka kring kvalitet och hållbarhet i slöjdprocessen och i sin egen modekonsumtion.

SÅ HÄR GÅR DET TILL

Det här är ett lektionsupplägg för dig som vill jobba med hållbar modekonsumtion tillsammans med din klass.

- Läs igenom handledningen och läs in dig på snabbfaktan.
- Gör eventuella förberedelser och anpassa materialet som du vill efter din grupps storlek, nivå och behov.
- Lektionen innebär att ni genomför en aktivitet i form av en övning eller workshop som knyter ihop textila material, kreativitet och hållbarhet.
- Efter aktiviteten knyter ni ihop frågeställningar och problem kring textil och hållbarhet i en diskussion där eleverna får fundera, diskutera och komma med lösningar kring problemen.
- Total tid för lektionen: 80 minuter

DET HÄR BEHÖVS

- Lappar med loggor för olika textilmärkningarna (bilaga 1)
- Grövre A3 papper
- Färgpennor
- Dator

AKTIVITET

Tid: 40 min

Aktiviteten handlar om att utforska de märkningar som finns för textilier och som ska garantera att arbetare och miljö inte kommer till skada under produktionen. Dela in klassen i sex grupper, varje grupp får en märkning för textilier. Ge grupperna varsin logga av de som finns som bilaga; Svanen, EU-blomman, Bra miljöval, KRAV, GOTS, Oeko-Tex. Varje grupp ska göra en affisch på A3 papper som presenterar märkningen.

Skriv på tavlan att de ska presentera:

- Vilka står bakom märkningen, företag/organisation?
- Vilka regler har de gällande; kemikalier, arbetsvillkor och sociala förhållanden, vattenanvändning, funktionstest?
- Kan ni hitta något plagg i en webbutik som har märkningen?
- Kan ni hitta information om någon butik i er stad säljer textilier med märkningen?

Klicka på de olika märkningarna för att läsa vad de innebär och under ”tabell för textilmärkningar” finns en jämförelse över ett antal olika märkningar:
www.stilmedveten.se/markningsguiden

Redovisning

Tid: 10 min

Häng upp alla affischer i klassrummet. Låt eleverna kolla på varandras affischer och välja vilken märkning de tycker verkar bäst.

DISKUSSION

Tid: 30 min

Diskutera hur vi ska veta att människorna som producerar våra kläder har det bra och att miljön inte kommer till skada. Behövs det märkningar eller kan vi ta reda på hur miljön och arbetarna påverkas på något annat vis?

Titta på några av märkningarna på affischerna som eleverna gjort. Vad betyder de olika kraven som märkningarna har? Gå igenom vad ekologisk odling innebär, samt ILO:s kärnkonventioner. Är det någon märkning som verkar bättre eller sämre? Varför? Vilka krav skulle ni vilja ställa på företagen som producerar era kläder? Vilka krav är viktigast? Gör en lista på tavlan. Om det inte finns märkningar hur ska vi kunna veta vilka regler företaget har? Visa gärna till exempel H&M:s hemsida där de beskriver hur de jobbar med miljö och arbetsvillkor i produktionen. Hur kan vi lita på att företagen talar sanning?

FRÅGOR FÖR INDIVIDUELL BEDÖMNING

Skriv dessa frågor på tavlan för eleverna att svara på individuellt, i sin loggbok eller på ett papper att lämna in. Detta kan sedan användas för en individuell bedömning.

- Vilka krav skulle du vilja ställa på företagen som producerar dina kläder? Vilka krav är viktigast och varför?
- Hur kan vi tänka socialt hållbart/miljövänligt när vi handlar kläder - förutom att titta efter märkningar?
- Vilka idéer fick du under lektionen som du skulle vilja arbeta vidare med?

SNABBFAKTA

Varje år köper vi i Sverige 12,5 kilo kläder och hemtextilier per person. Av dem hamnar ungefär åtta kilo i soporna. Det är slöseri med jordens resurser och produktionen tär på miljön. Till exempel behövs i genomsnitt 10 000 liter vatten för att producera ett kilo bomullstygn från planta till färdigt tyg. Detta i länder som ofta har dålig tillgång till rent vatten.

Det går åt mängder med kemikalier vid tillverkning av textilier. Syntetfibrer som akryl, polyamid (nylon) och polyester framställs av olja som förädlas i flera steg. Oljeutvinningen för med sig stora miljöproblem som utsläpp av växthusgaser och andra miljö- och hälsofarliga ämnen. De som jobbar inom textilindustrin har i många delar av världen stora problem med dåliga arbetsvillkor, löner som är allt för låga och farlig arbetsmiljö. Ett faktum som i stor utsträckning ligger bakom att vi i väst kan köpa så billiga kläder.

Märkning

Det finns plagg som är miljövänliga och som har tillverkats under Schyssta förhållanden. Då har de en märkning. Märkningarna kan betyda lite olika saker - att kläderna är gjorda av ekologiska material, att det inte använts kemikalier vid tillverkningen eller att arbetsvillkoren för de som jobbat med plagget har varit Schyssta. Märkningarna kan till exempel ha kriterier som reglerar:

Produktion

- Ekologisk odling
- Kemiska bekämpningsmedel
- Konstgödsel
- Genmodifierade organismer
- Vattenanvändning
- Förpackningar
- Kemikalier i textilier

Arbetsvillkor

- ILO:s kärnkonventioner - <http://www.manskligarattigheter.se/sv/vem-gor-vad/forenta-nationerna/ilo>
- Arbetarnas rättigheter
- Säker arbetsmiljö
- Minimipris för att täcka produktionskostnaderna
- Levnadslön

Olika märkningarna innehåller kriterier för olika saker, ibland bara några, ibland fler. Läs på om de olika märkningarna för att veta vad du letare efter.

Kontroll

Märkningarna bör kontrollera att producenten uppfyller kraven med hjälp av en oberoende part. Det är ett gott tecken att kontroller upprepas, och om kriterierna efterhand skärps.

Lästips & källor

- *Bomull - en solig historia*, Gunilla Ander, Ordfront förlag 2011
- *Looking for a quick fix*, Rena Kläder 2005
- *Har modet modet att höja lönerna?* Rena Kläder, Fair Trade Center 2011
- *A lost revolution?* Swedwatch 2012
- *Bomull - en ren naturprodukt?* WWF Världsnaturfonden 2005
- Sveriges Konsumenter - märkningsguide
www.sverigeskonsumenter.se/Documents/Projekt/Guide_gr%C3%B6na%20tr%C3%A5dar.pdf
- Medveten Konsumtion - märkningsguide
www.medvetenkonsumtion.se/wp-content/uploads/2013/01/tabell-textil.pdf
- Medveten Konsumtion - kriterier för märkningar
www.medvetenkonsumtion.se/markning/kriterier/

KURSMÅL

Eleven kan i denna uppgift bedömas utifrån följande kunskapskrav för betyget E/C/A i slutet av årskurs 9.

<i>ÅK 9</i>	<i>E</i>	<i>C</i>	<i>A</i>
Hur väl eleven motiverar sina val utifrån kvalitets och miljöaspekter	Utifrån syftet med slöjdarbetet och kvalitets och miljöaspekter väljer eleven tillvägagångssätt och ger enkla motiveringar till sina val.	Utifrån syftet med slöjdarbetet och kvalitets och miljöaspekter väljer eleven tillvägagångssätt och ger utvecklade motiveringar till sina val.	Utifrån syftet med slöjdarbetet och kvalitets och miljöaspekter väljer eleven tillvägagångssätt och ger välutvecklade motiveringar till sina val.
Hur väl eleven visar på sambanden mellan form, funktion och kvalitet	Eleven kan ge enkla omdömen om arbetsprocessen med viss användning av slöjdspecifika begrepp och visar då på enkla samband mellan form, funktion och kvalitet.	Eleven kan ge utvecklade omdömen om arbetsprocessen med relativt god användning av slöjdspecifika begrepp och visar då på enkla samband mellan form, funktion och kvalitet.	Eleven kan ge välutvecklade omdömen om arbetsprocessen med god användning av slöjdspecifika begrepp och visar då på enkla samband mellan form, funktion och kvalitet.

DELA MED DIG AV VAD DU OCH DIN KLASS GÖR OCH FÖLJ OSS PÅ

www.stilmedveten.se

www.facebook.com/medvetenstil

Instagram: @stilmedveten

Bilaga 1

